

Δρ. Στεργιανή Ζανέκα

Συντονίστρια Εκπαιδευτικού Έργου Φιλολόγων του ΠΕ.Κ.Ε.Σ. Κρήτης

ΑΡΧΑΙΑ ΕΛΛΗΝΙΚΑ Γ' ΤΑΞΗΣ ΗΜΕΡΗΣΙΟΥ ΓΕΝΙΚΟΥ ΛΥΚΕΙΟΥ ΚΑΙ ΕΣΠΕΡΙΝΟΥ ΓΕΝΙΚΟΥ ΛΥΚΕΙΟΥ ΓΙΑ ΤΟ ΣΧΟΛΙΚΟ ΕΤΟΣ 2020-2021

Για τη διδακτέα-εξεταστέα ύλη του μαθήματος (εισαγωγές και κείμενα αναφοράς): ΦΕΚ ΥΛΗΣ ΜΑΘΗΜΑΤΟΣ: ΦΕΚ 3046/22-7-2020

Δείτε εδώ:

https://drive.google.com/file/d/1jCGa_9HtyzyadZO9MU3w4iUTMsKP0ep8/view?usp=sharing

- **Επισήμανση 1: (εγκύκλιος 112948/Δ2/01-09-200):** Γενική οδηγία για τη διδασκαλία των μαθημάτων: Σχετικά με τη διδασκαλία της εξεταστέας ύλης για το έτος 2021 για τα μαθήματα που εξετάζονται πανελλαδικά για την εισαγωγή στην Τριτοβάθμια Εκπαίδευση αποφοίτων Γ' τάξης Ημερησίου Γενικού Λυκείου και Γ' τάξης Εσπερινού Γενικού Λυκείου σας γνωρίζουμε ότι η διδασκαλία των μαθημάτων πρέπει να ακολουθεί τη σειρά των Κεφαλαίων/Ενοτήτων που ορίζει η εξεταστέα ύλη, ώστε να υπάρχει ομοιομορφία στην πρόοδο της διδακτέας / εξεταστέας ύλης στις σχολικές μονάδες. Δείτε εδώ:
<https://drive.google.com/file/d/1wlx1dseto5QytWEE07u4SkETNsmJfpz1/view?usp=sharing>
- **Επισήμανση 2: Η μόνη διαφορά από την εξεταστέα ύλη 2019-20 (πριν την περικοπή της λόγω πανδημίας): ΕΙΣΑΓΩΓΗ:** Γ. Πλάτωνος Πρωταγόρας: α) (Β. Η φιλοσοφική σημασία του διαλόγου).β) (Γ. Ο μύθος του Πρωταγόρα για τη δημιουργία του ανθρώπου και την αρετή).

ΠΡΟΓΡΑΜΜΑ ΣΠΟΥΔΩΝ ΜΑΘΗΜΑΤΟΣ. ΦΕΚ 4902/ 31-12-2019. Δείτε εδώ:

http://users.sch.gr//sfscholiki/files/nomothesia/FEK_4902_31-12-19_programma_spydon_biol_arxaion_g_lykeiou.pdf

Ανθολόγιο κειμένων

«Μέσα από τον απέραντο πλούτο της φιλοσοφικής γραμματείας δώδεκα σχεδόν αιώνων, επιλέχθηκαν κατ' ανάγκην λίγες μόνο θεματικές ενότητες, που αφορούν την περιοχή της φιλοσοφίας που χαρακτηρίζουμε ως «πρακτική φιλοσοφία» και έχουν έναν βαθμό συνεκτικότητας: ο διαμορφωτικός ρόλος της παιδείας και της φιλοσοφίας για τη διάπλαση του ανθρώπου ως ηθικού υποκειμένου και ως πολίτη, καθώς και οι ανάλογες ηθικές και πολιτικές αρετές του. Κρατώντας, εν μέρει αναγκαστικά, ως κορμό ένα σημαντικό μέρος από τα διδασκόμενα κείμενα του Πλάτωνα και του Αριστοτέλη, έγινε προσπάθεια να αναδειχθούν και οι τροπικότητες του φιλοσοφικού λόγου».

(Γ. Ζωγραφίδης, Αθήνα, 2/4/2019).

Εκπαιδευτικό Υλικό

- ❑ Το παραπάνω υλικό κατανέμεται σε **έξι θεματικές ενότητες**, οι οποίες διαιρούνται σε **22 διδακτικές ενότητες**. Κάθε διδακτική ενότητα περιέχει εισαγωγικά κείμενα, ερμηνευτικά σχόλια, ένα (1) κείμενο αναφοράς, 1-3 παράλληλα κείμενα, 1-2 κείμενα αυτενέργειας. **Κάθε διδακτική ενότητα αναπτύσσεται σε 6 ώρες περίπου (2 ώρες κείμενο αναφοράς + 1 ώρα παράλληλο + 3 ώρες κείμενο αυτενέργειας)**
- ❑ Για τη διδασκαλία του μαθήματος ως **βασικό εκπαιδευτικό υλικό προτείνεται ο Φάκελος υλικού «Αρχαία Ελληνικά»**.
- ❑ **Στα κείμενα αναφοράς** οι ενδεικτικές δραστηριότητες εκκινούν από ένα πρώτο επίπεδο κατανόησης, στη συνέχεια στοχεύουν στη βαθύτερη κατανόηση του κειμένου με την αξιοποίηση **ιστορικο-πολιτισμικών συμφραζομένων και γλωσσικών επιλογών**
- ❑ Τονίζεται ότι **τα παράλληλα κείμενα** που υπάρχουν στο εκπαιδευτικό υλικό είναι **ενδεικτικά** και αξιοποιούνται για να ασκηθούν οι μαθητές και οι μαθήτριες στη διακειμενική προσέγγιση. **Οι διδάσκοντες-ουσες μπορούν να αξιοποιούν και άλλα κείμενα** από την αρχαία και νεότερη γραμματεία, ελληνική και ξένη, που εκτιμούν ότι διευκολύνουν τους μαθητές και τις μαθήτριες στη συγκριτική προσέγγιση των θεμάτων.
- ❑ Τα παράλληλα κείμενα που περιέχονται στο εκπαιδευτικό υλικό δεν αποτελούν εξεταστέα ύλη. Σε **γραπτές εξετάσεις** τίθενται στους μαθητές και τις μαθήτριες **μη διδαγμένα παράλληλα κείμενα**.
- ❑ Τα **κείμενα αυτενέργειας** που περιέχονται στον φάκελο υλικού «Αρχαία Ελληνικά» είναι **ενδεικτικά** και «**συνομιλούν**» με τα υπόλοιπα κείμενα της διδακτικής ενότητας. Ο/Η διδάσκων-ουσα μπορεί να αξιοποιήσει και άλλα κείμενα κατά τις ανάγκες των μαθητών/-τριών.
- ❑ Τα **κείμενα αυτενέργειας** αξιοποιούνται περισσότερο για να ασκηθούν οι μαθητές και οι μαθήτριες στην προσέγγιση της μορφοσυντακτικής και σημασιολογικής διάστασης των αρχαίων ελληνικών κειμένων.
- ❑ Αμβλύνεται η διάκριση «γνωστού – άγνωστου» κειμένου

Διδακτικοί Στόχοι του Π.Σ.

- **Κατανόηση**
  - ✓ Του περιεχομένου των κειμένων: εντοπισμός πληροφοριών, αξιοποίηση εισαγωγικών στοιχείων, εντοπισμός μη οικείων λέξεων – χρήση λεξικών
  - ✓ Της επιχειρηματολογίας των κειμένων και αξιολόγησή της
- **Ερμηνεία των κειμένων**
(ιδεών/λέξεων/φράσεων/προτάσεων/περιόδων) με βάση τα συμφραζόμενα (κειμενικά, επικοινωνιακά και ιστορικά)
- **Οργάνωση των κειμένων**
  - ✓ Πως οι γλωσσικές επιλογές υπηρετούν την πρόθεση του κειμένου σε σχέση με την ιδεολογική θέση και τον κοινωνικό σκοπό που υπηρετούν
  - ✓ Συνεισφορά μορφοσυντακτικών δομών στο νόημα του κειμένου
  - ✓ Πως συνδέονται τα νοήματα / οι ιδέες μεταξύ τους
- **Σύγκριση κειμένων / ιδεών / αξιών**
- **Σύνδεση με το σήμερα**

Απόψεις ειδικών που διασαφηνίζουν το νέο θεωρητικό πλαίσιο

«Ο Φάκελος Υλικού που χρησιμοποιείται στη Γ΄ Λυκείου αποπειράται στροφή στις διδακτικές πρακτικές. Κατά πρώτο λόγο ζητά **την κατανόηση του αρχαίου κειμένου «αναφοράς» με ενδεικτικές δραστηριότητες που στρέφουν τον μαθητή στην ανάγνωσή του**· για παράδειγμα, ζητείται να εντοπίζονται φράσεις ή σημεία του κειμένου στα οποία θα στηριχθεί η απάντηση σε ερωτήσεις κατανόησης.

Επίσης, **σημεία από το αρχαίο κείμενο γίνονται αφετηρία για να αναπτυχθεί η ερμηνεία τους** ή να σχολιαστούν χωρίς να υποκαθίσταται ό,τι λέει το κείμενο από έτοιμα ερμηνεύματα.

Η γλώσσα του κειμένου με βάση τη λειτουργία που έχει στην παραγωγή νοήματος· για παράδειγμα αναζητούνται οι ποικίλοι τρόποι αιτιολόγησης ή χρονικών σχέσεων σε σχέση με το νόημα. Δηλαδή, ο μαθητής θα πρέπει να διαβάσει και **να επιστρέφει συνεχώς στο αρχαίο κείμενο με διαφορετική κριτική στόχευση**, για να δείξει ότι το κατανοεί, για να δείξει ότι μπορεί να το ερμηνεύσει με βάση τη δική του αφετηρία και την αρχαιογνωσία που κατέχει.

Στο αρχαίο κείμενο επιστρέφουμε και για **να σχολιάσουμε τη σχέση του με το παράλληλο κείμενο** η διδασκαλία του οποίου μπορεί να δείξει τον τρόπο με τον οποίο πλευρές της αρχαίας φιλοσοφίας ή της αρχαίας γραμματείας γενικότερα συσχετίζονται με φιλοσοφικά κείμενα, αλλά και **τον τρόπο που η αρχαία φιλοσοφία τροφοδότησε την σύγχρονη σκέψη**.

Έτσι, για παράδειγμα, **Αριστοτέλης, Πλάτωνας, Ντεκάρτ, Επίκουρος, Σενέκας, Μακιαβέλι, Χομπς και άλλοι γίνονται μια παρέα που συζητούν για τα θέματα που ορίζονται σε κάθε Διδακτική Ενότητα**. Και η προσέγγιση του κειμένου «αυτενέργειας», δηλαδή αυτού που συνηθίζουμε να ονομάζουμε «αδίδακτο», ζητά την κατανόηση και την συνεχή επιστροφή μας σ' αυτό.

Με βάση το περιεχόμενό του θα πρέπει να εντοπιστούν τα σημεία που απαντούν σε **συγκεκριμένες ερωτήσεις κατανόησης** ή γενικότερες που αφορούν το θέμα του, **συνήθως συγγενές με το θέμα του κειμένου «αναφοράς»**.

Συγγενής είναι και **η λογική των δραστηριοτήτων μετάφρασης**, που γίνεται **ένα κριτικό παιχνίδι αιτιολόγησης των μεταφραστικών επιλογών** ως διαδικασίας που οδηγεί στη γνώση της αρχαίας ελληνικής και αφετηρία τη νεοελληνική γλώσσα.

Οι γραμματοσυντακτικές επιλογές του συγγραφέα γίνονται αντιληπτές ως τρόπος που υπηρετεί τη σημασία και διαμορφώνει συγκεκριμένες γλωσσικές δομές και λειτουργίες και οι σχετικές δραστηριότητες του Φακέλου προσπαθούν δειλά να διαπεράσουν την επιφάνεια του κειμένου και να συνδεθούν με το περιεχόμενό του.

Επίσης, διαφαίνεται η προσπάθεια να αντιμετωπιστούν τα κείμενα της αρχαίας γραμματείας **με τον τρόπο που αντιμετωπίζονται τα κείμενα κάθε γλώσσας** αίροντας την μυθοποιητική προστασία και ταυτόχρονη ακύρωσή τους.

Φαίνεται ότι είναι ζητούμενο στο παιχνίδι της διδασκαλίας **να μπει ο μαθητής και η προσωπική γλωσσική και πολιτισμική αφετηρία του** σε μια πορεία προς το αρχαίο κείμενο και τον αρχαίο κόσμο.»

Βασίλης Συμεωνίδης

(ένας από τους εξωτερικούς εμπειρογνώμονες που εκπόνησαν τον Φάκελο Υλικού)

<https://www.esos.gr/arthra/64237/didaktikes-kai-exetastikes-praktikes-sta-arhaia-ellinika-tis-g-lykeiou>

«Για την ανάγνωση ενός κειμένου, τη διάγνωση δηλαδή του νοήματος και της σύνταξής του, **κρίσιμο στοιχείο είναι η μονάδα μέτρησης που επιλέγουμε**. Αν ως μονάδα νοηματική εκλαμβάνεται **η λέξη** (πράγμα συνηθέστατο σήμερα και επικυρωμένο από τον τύπο της ισχύουσας σχολικής μετάφρασης), τότε η αποτυχία του εγχειρήματος είναι σίγουρη. Αλλά ούτε και **η πρόταση** (ή έστω η συντακτική περίοδος) δεν μπορεί να ισχύσει ως μονάδα ανάγνωσης ενός κειμένου. Τούτο σημαίνει ότι **ως μόνη και νόμιμη μονάδα κατανόησης ενός κειμένου είναι τα "μικροκείμενα" που το συναποτελούν**: νοηματικά δηλαδή και μορφικά μικροσύνολα **με αρχή, μέση και τέλος**. Στο πλαίσιο του μικροκειμένου οι λέξεις δείχνουν τη σημασία τους, οι προτάσεις καθιστούν ορατή την πορεία και την εξέλιξη του νοήματος, οι κόμποι της σύνταξης λύνονται.

Στη μικροκειμενική ανάγνωση ενός κειμένου η πρόωρη και κατά λέξη μετάφραση αποδεικνύεται καταστροφική. Αντ' αυτής προτείνεται η **προφορική παράφραση**, ως προσπάθεια να ανασυνταχθεί σε νεοελληνικό λόγο το μικροκειμενικό νόημα· να βρεθεί και να ελεγχθεί η συνοχή και η συνέχειά του. Σε τούτο βοηθούν ιδιαιτέρως οι έκτυπες λαβές ενός μικροκειμένου.

Εφόσον ένα κείμενο δεν είναι εκ γενετής ανόητο, η προφορική παράφρασή του δείχνει πού και γιατί κινδυνεύουμε να το παρανοήσουμε. Γιατί κάθε καλό κείμενο έχει συγχρόνως λαβές και εσοχές: με τις λαβές του προσφέρεται και με τις εσοχές του αντιστέκεται. **Δεν μπορούμε να μπούμε στις εσοχές ενός κειμένου, προτού αναγνωρίσουμε και χρησιμοποιήσουμε τις λαβές του**. Η προφορική παράφραση είναι μέθοδος που επιτρέπει να ανακαλύψουμε τη **"νοηματική γεωγραφία" ενός μικροκειμένου**. Μέθοδος άκρως ερεθιστική για όποιον την έχει δοκιμάσει ως δάσκαλος και εξαιρετικά δελεαστική για τον μαθητή. Τα αρχαία ελληνικά κείμενα προσφέρονται κατ' εξοχήν σε τέτοιου είδους άσκηση, φτάνει να μη βιαζόμαστε να τα εξοντώσουμε με την πρακτική της σχολικής μετάφρασης.»

Μαρωνίτης, Δ. Ν. (2009). Από τη γραπτή στην προφορική σχολική μετάφραση:

https://www.greek-language.gr/greekLang/ancient_greek/education/translation/support/types.html

Μαρωνίτης, Δ. Ν. (2009). Τυπολογία και παθολογία της ενδογλωσσικής μετάφρασης:

https://www.greek-language.gr/greekLang/ancient_greek/education/translation/support/types.html

Ενδεικτικές δραστηριότητες της νέας προσέγγισης των αρχαίων κειμένων (κείμενο αναφοράς + κείμενο αυτενέργειας)

- Δικαιολόγηση της προτίμησής τους από τον συγγραφέα των έναρθρων απαρεμφάτων αντί ουσιαστικού. Με ποιο ουσιαστικό θα μπορούσε να αντικατασταθεί το έναρθρο απαρέμφατο, ώστε να μην αλλοιωθεί το νόημα του κειμένου;
- Ποια είναι η λειτουργία της επιλογής σύστοιχου αντικειμένου και κατηγορουμένου;
- Σε ποιους όρους του κειμένου αναφέρονται οι δοθείσες αντωνυμίες;
- Να αιτιολογηθεί η χρήση δυνητικής ευκτικής σε συγκεκριμένες φράσεις. Διατύπωση των προτάσεων με δυνητική οριστική και νοηματικές αλλαγές που παρατηρούμε.
- Να δικαιολογηθεί η χρήση των εγκλίσεων.
- Να γίνει μεταφορά του ρήματος της δοθείσας δευτερεύουσας πρότασης σε δυνητική ευκτική και μετάφρασή της. Ποια διαφορά προκύπτει στο νόημα;
- Στο κείμενο εκφράζονται συχνά δυνητικοί συλλογισμοί (κάτι που θα μπορούσε να συμβεί). Μπορείτε να εντοπίσετε ρηματικούς τύπους που εκφράζουν τέτοιους συλλογισμούς; Με ποια έγκλιση εκφέρονται αυτοί;
- Μετατροπή αποσπάσματος σε ευθύ λόγο, σε μορφή διαλόγου.
- Να εντοπιστούν εκφράσεις και συντακτικές δομές που μαρτυρούν πως ο συγγραφέας δεν είναι αυτόπτης μάρτυρας όσων περιγράφει, αλλά πρόκειται για πληροφορίες που έχει ακούσει.
- Επιθετικές μετοχές: να εντοπιστούν οι επιθετικές μετοχές και οι λέξεις στις οποίες αναφέρονται.
- Να βρεθεί στο απόσπασμα μία απόλυτη μετοχή και να αναλυθεί στην αντίστοιχη δευτερεύουσα πρόταση. Να ληφθεί υπόψη ότι ο συγγραφέας διατυπώνει μια θέση η οποία εμφανίζεται να έχει διαχρονική ισχύ.
- Να αναζητηθούν οι τρόποι αιτιολόγησης. Τι αιτιολογούν οι συγκεκριμένες εκφράσεις/συντακτικές δομές;
- Επιθετικοί προσδιορισμοί: εντοπισμός τους και τι θα άλλαζε στο νόημα στην περίπτωση που δεν υπήρχαν.
- Να δημιουργηθούν δύο διαφορετικές στήλες όπου θα τοποθετηθούν όλοι οι ομοιόπρωτοι και όλοι οι ετερόπρωτοι προσδιορισμοί του αποσπάσματος.
- Με ποιες λέξεις προσδιορίζεται η λέξη «...»; Τι θα άλλαζε στο νόημα, εάν έλειπαν οι προσδιορισμοί;
- Να εντοπιστούν οι προσδιορισμοί χώρου και χρόνου (που είναι απαραίτητοι σε κείμενα που συνδυάζουν περιγραφή και αφήγηση) και να αναφερθεί ο ρηματικός τύπος τον οποίο προσδιορίζουν κάθε φορά.
- Να εντοπιστούν σε όλο το κείμενο τους προσδιορισμούς με τους οποίους εκφράζεται ο σκοπός. Να καταγραφούν οι σχετικές δευτερεύουσες προτάσεις καθώς και ο τρόπος εκφοράς τους.
- Να εντοπιστούν στο κείμενο διαφορετικοί τρόποι εκφοράς του τρόπου: α) με επίρρημα, β) με πλάγια πτώση και γ) με δευτερεύουσα πρόταση.
- Να μελετηθούν οι νοηματικές διαφορές ανάμεσα στους ποικίλους εμπρόθετους προσδιορισμούς.

- Να τοποθετηθούν οι επιρρηματικοί προσδιορισμοί σε πίνακα, ανάλογα με το τι δηλώνουν (τόπο, τρόπο, σκοπός, χρονική προϋπόθεση). Πόσο σημαντικός είναι ο καθένας από αυτούς τους προσδιορισμούς για την ακρίβεια και την αποτελεσματικότητα της επιχειρηματολογίας του συγγραφέα.
- Να δημιουργηθούν δύο διαφορετικές στήλες όπου θα τοποθετηθούν όλοι οι ομοιόπρωτοι και όλοι οι ετερόπρωτοι προσδιορισμοί του αποσπάσματος.
  - **Για τη χρήση των προσδιορισμών στα ΑΕ βλ. εδώ:**
<http://users.sch.gr/ipap/Ellinikos%20Politismos/Yliko/Theoria%20arxaia/pinakas%20prosdiorismwn.htm>
- Να εντοπιστούν στο κείμενο δύο διαφορετικοί τρόποι με τους οποίους εκφέρεται μια υπόθεση και να προσδιορίσετε τι δηλώνει αυτή κάθε φορά.
- Δευτερεύουσες αναφορικές (προσδιοριστικές) προτάσεις: πόσο αναγκαίοι είναι; Θα μπορούσαν να λείπουν χωρίς αλλοίωση του νοήματος; Σε ποιες λέξεις αναφέρονται; Είναι ονοματικές ή επιρρηματικές; Να μετατραπούν σε δευτερεύουσες αναφορικές προτάσεις.
- Τι προσθέτουν στο νόημα του κειμένου οι (δοθείσες) δευτερεύουσες προτάσεις;
- Να εντοπιστεί ο υποθετικός λόγος του κειμένου. Ποια μορφή θα είχε, αν ο συγγραφέας ήθελε να παρουσιάσει την υπόθεση ως μια απλή σκέψη του που έχει ακόμη πιθανότητες να συμβεί;
- Να εντοπιστούν οι υποθετικοί λόγοι του κειμένου, να γραφούν χωριστά οι υποθέσεις και οι αποδόσεις και να αιτιολογηθεί η επιλογή αυτού του είδους από τον συγγραφέα.
- «...»: Με ποιον από τους παρακάτω τρόπους θα μεταφράζατε τον δοθέντα υποθετικό λόγο;
- Δευτερεύουσα συμπερασματική πρόταση: Ποια διαφορά θα προέκυπτε στο νόημα, αν η δευτερεύουσα πρόταση εκφερόταν όχι με οριστική αλλά με απαρέμφατο.
- Να εντοπιστούν στο κείμενο όλες οι δευτερεύουσες χρονικές προτάσεις και να προσδιοριστεί η χρονική βαθμίδα που αυτές εκφράζουν σε σχέση με την πράξη της κύριας πρότασης. Να προσεχθεί και να δικαιολογηθεί η έγκλιση και ο χρόνος που χρησιμοποιείται κάθε φορά.
- Να βρεθούν οι υποθετικοί λόγοι και το είδος τους και να συσχετιστούν με τον επικοινωνιακό στόχο τους.
- Τι πετυχαίνει ο συγγραφέας με τη χρήση του ενεστώτα;
- Να δικαιολογηθεί ο χρόνος και το γραμματικό πρόσωπο που κυριαρχούν στο κείμενο και να δικαιολογηθεί η χρήση τους από τον συγγραφέα.
- Να εντοπιστούν τα απρόσωπα ρήματα και τα ρηματικά επίθετα του κειμένου. Ποια είναι η σκοπιμότητα αυτής της γλωσσικής επιλογής;
- Να εντοπιστούν στο κείμενο, οι όροι που συγκρίνονται και ως προς τι συγκρίνονται.
- Τι προσθέτουν στο νόημα του κειμένου οι (...) συγκρίσεις με τα παραθετικά (...). Ποιοι όροι συγκρίνονται;
- Να μελετήσετε τις διάφορες χρήσεις του «άν» στο απόσπασμα.
- Να αιτιολογηθεί η κατά παράταξη σύνδεση των προτάσεων, αφού ληφθεί υπόψη ο αφηγηματικός χαρακτήρας του κειμένου.
- Να αναζητήσετε στο κείμενο όλους τους τρόπους αιτιολόγησης με παρατακτικούς συνδέσμους, επισημαίνοντας τι αιτιολογούν κάθε φορά.

- Για τη χρήση των συνδέσμων στα αρχαία ελληνικά βλ. εδώ:
<http://users.sch.gr/ipap/Ellinikos%20Politismos/Yliko/Theoria%20arxaia/syndesmoi.htm>
- **Θεωρία Συντακτικού στα ΑΕ. Δείτε εδώ:**
<http://users.sch.gr/ipap/Ellinikos%20Politismos/Yliko/Theoria%20arxaia/Syntaktiko%20arxaias%20ellinikis.htm#2.htm>

ΠΑΡΑΔΕΙΓΜΑ ΔΙΔΑΣΚΑΛΙΑΣ
Πλάτων: Ο Μύθος του Σπηλαίου
Κείμενο αναφοράς: Γ.8 Η αλληγορία του σπηλαίου: Οι δεσμώτες. Βιβλίο Ζ' (αρχή) ΠΛΑΤΩΝ, Πολιτεία 514a515c

Ενδεικτικοί Διδακτικοί στόχοι ή αναμενόμενα μαθησιακά αποτελέσματα

1. Να ανασύρουν προηγούμενες γνώσεις τους για τον Πλάτωνα και το έργο του *Πολιτεία*: τη θεωρητική κατασκευή της ιδανικής πολιτείας από τον Σωκράτη και τους συνομιλητές του, το κεντρικό θέμα του πλατωνικού διαλόγου, το θέμα της δικαιοσύνης, και τη θέση της αλληγορίας του σπηλαίου μέσα σε αυτή.
2. Να κατανοήσουν τη σχέση του μύθου με το θέμα της παιδείας.
3. Να φανταστούν και κατανοήσουν την εικόνα του σπηλαίου και των δεσμωτών.
4. Να γνωρίσουν την θεωρία των Ιδεών και να ανακαλύψουν τους αναβαθμούς της γνώσης κατά τον Πλάτωνα.
5. Να κατανοήσουν τους συμβολισμούς του μύθου.
6. Να εντοπίσουν τους εκφραστικούς και αφηγηματικούς τρόπους που επιλέγει ο φιλόσοφος, για να αποδώσει την αλληγορία του σπηλαίου.
7. Να προβληματιστούν πάνω σε σύγχρονα φαινόμενα που αντανακλούν τις πλατωνικές θέσεις στην αλληγορία του σπηλαίου
8. Να μελετήσουν το απόσπασμα κειμενοκεντρικά, αξιοποιώντας και τις δοσμένες στο σχολικό βιβλίο μεταφράσεις και ασκήσεις προχωρώντας σε μια συνεξέταση μορφής και περιεχομένου. Να μάθουν να αξιοποιούν τις γραμματικές, συντακτικές δομές και τα εκφραστικά μέσα ως φορείς σημασιών.
9. Να αξιοποιήσουν τις Τ.Π.Ε. στην ερμηνευτική προσέγγιση του αρχαίου ελληνικού κειμένου.

**ΑΞΙΟΛΟΓΗΣΗ ΜΑΘΗΤΩΝ ΣΤΙΣ ΠΑΝΕΛΛΑΔΙΚΕΣ
ΕΞΕΤΑΣΕΙΣ**

ΦΕΚ 2881 / 5-7-2019: Αρχαία Ελληνικά, Ιστορία, Κοινωνιολογία
(Προσοχή: το παρακάτω ΦΕΚ δεν ισχύει για τη «Νεοελληνική Γλώσσα και Λογοτεχνία»). Βλ. εδώ:
http://users.sch.gr/sfscholiki/files/nomothesia/1_fek_2881_5_7_2019.pdf

1. Δίνονται στους μαθητές και στις μαθήτριες αποσπάσματα διδαγμένου κειμένου 12-20 στίχων με νοηματική συνοχή και τους ζητείται να απαντήσουν σε:

i) **μία (1) ερώτηση κατανόησης** με την οποία ζητείται να αποκωδικοποιήσουν σημεία του κειμένου και να αντλήσουν βασικές πληροφορίες που εντοπίζονται στο κείμενο. Η ερώτηση μπορεί να διαιρείται σε δύο υποερωτήματα με τη

μορφή ερωτήσεων κλειστού τύπου (σωστού ή λάθους, πολλαπλών επιλογών, αντιστοίχισης, συμπλήρωσης κενών κ.λπ.) ή ανοικτού τύπου.

ii) δύο (2) ερωτήσεις ερμηνευτικές, που μπορεί να αναφέρονται σε ιδέες/αξίες/προβλήματα, σε στάσεις/ήθος/ χαρακτήρα των προσώπων, στο ιστορικό/κοινωνικό/ πολιτιστικό πλαίσιο της εποχής του έργου, στη δομή/ σύνθεση του κειμένου, σε υφολογικά/αισθητικά θέματα, με βάση το απόσπασμα.

iii) μία (1) ερώτηση κλειστού τύπου που αναφέρεται στο γραμματειακό είδος στο οποίο ανήκει το κείμενο, στον συγγραφέα ή στο έργο του.

iv) μία (1) ερώτηση λεξιλογική-σημασιολογική (σύνδεση λέξεων αρχαίας και νέας, διατήρηση ή αλλαγή της σημασίας τους, οικογένειες ομόρριζων λέξεων, απλών ή σύνθετων, συνώνυμα, αντώνυμα).

v) δίνεται αδίδακτο παράλληλο κείμενο στη νέα ελληνική από την αρχαία ή νεότερη γραμματεία, ελληνική και παγκόσμια, και καλούνται να απαντήσουν σε μία (1) ερώτηση ερμηνευτική, με την οποία ζητείται να συγκρίνουν το παράλληλο κείμενο με το κείμενο αναφοράς.

2. Δίνεται, επίσης, αδίδακτο πεζό κείμενο αττικής διαλέκτου 12-20 στίχων στερεότυπης έκδοσης με νοηματική συνοχή. Στο αδίδακτο κείμενο προτάσσεται σύντομο **σχετικό εισαγωγικό σημείωμα**, μέσω του οποίου δίνονται εξωκειμενικές πληροφορίες απαραίτητες για την κατανόηση του κειμένου. Οι μαθητές και οι μαθήτριες καλούνται:

i) να μεταφράσουν στα νέα ελληνικά μέρος του κειμένου από τέσσερις έως έξι στίχους

ii) να απαντήσουν σε μια ερώτηση κατανόησης που αναφέρεται στον νοηματικό άξονα του κειμένου

iii) να απαντήσουν σε μία (1) ερώτηση γραμματικής, η οποία μπορεί να αναλύεται σε δύο υποερωτήματα

iv. να απαντήσουν σε μία (1) ερώτηση συντακτικού (π.χ. αναγνώριση λέξεων/φράσεων/προτάσεων/άλλων δομικών στοιχείων του κειμένου, μετασχηματισμός μέρους του κειμένου ως προς τη δομολειτουργική του διάσταση), η οποία μπορεί να επιμερίζεται σε δύο υποερωτήματα.

3. Κάθε ζητούμενη ερώτηση-δραστηριότητα που τίθεται για το διδαγμένο ή το παράλληλο ή το αδίδακτο κείμενο βαθμολογείται **με δέκα (10) μονάδες** της εκατοντάβαθμης κλίμακας. Για την εξέταση των παραπάνω θεμάτων, τόσο στο διδαγμένο όσο και στο αδίδακτο κείμενο, κρίνεται σκόπιμο να αξιοποιείται ποικιλία τύπων ασκήσεων/ερωτήσεων.

Πανελλαδικές εξετάσεις Ιουνίου 2020

A. ΔΙΔΑΓΜΕΝΟ ΚΕΙΜΕΝΟ

Πλάτων, Πολιτεία 518b-519a

B5. ΠΑΡΑΛΛΗΛΟ ΚΕΙΜΕΝΟ

Ο Ε.Π. Παπανούτσος μεταφέρει, στο παρακάτω απόσπασμα, τις απόψεις του Α. Δελμούζου για την παιδεία.

«Η παιδεία είναι ένα από τα πιο σπουδαία μέσα για την ατομική και τη συνολική προκοπή. Σκοπός της να υπηρετήσει και να κάμει καλύτερη τη ζωή του ανθρώπου.

Γίνεται καλύτερη η ζωή του ανθρώπου όσο περισσότερο δουλεύεται η ψυχή του και όσο βαθύτερα ποτίζεται με την αγάπη και την καλοσύνη. Καλύτερη, στο βάθος, θα ειπεί πιο καλλιεργημένη, πιο ηθική και πιο ελεύθερη.

Η ψυχική όμως καλλιέργεια και η ελευθερία δεν έρχονται έτοιμα απ' έξω, παρά είναι καρπός που ωριμάζει μέσα μας ολοένα και περισσότερο με αδιάκοπη ατομική προσπάθεια. Με προσπάθεια και δοκιμασία λυτρώνεται με τον καιρό το άτομο από το βάρος της ύλης και υψώνεται σκαλί το σκαλί προς τον ελεύθερο άνθρωπο.

Στο ιδανικό αυτό μπορεί να πλησιάσει άλλος λιγότερο και άλλος περισσότερο, ανάλογα με τη δύναμή του. Και θα το πλησιάσει πάντα με τη δική του ιδιότυπη μορφή, τη μορφή που πηγάζει και ορίζεται από τα διαλεχτά και γόνιμα στοιχεία που κλείνει μέσα του. Όσο περισσότερο δουλεύει ο καθένας τα στοιχεία του αυτά, τόσο πιο πολύ υψώνεται στο ιδανικό εγώ του.»

Ε.Π. Παπανούτσος, Α. Δελμούζος, (έκδ. Μορφωτικό Ίδρυμα Εθνικής Τραπέζης), σελ. 201

Θέμα Β5. Να παρουσιάσετε δύο (2) από τις απόψεις του Α. Δελμούζου σχετικά με τον σκοπό της παιδείας που εμφανίζουν ομοιότητες με τις αντίστοιχες πλατωνικές απόψεις του διδαγμένου κειμένου. (Μονάδες 10)

Ενδεικτική απάντηση ΚΕΕ. Οι απόψεις του Δελμούζου εντοπίζονται στα ακόλουθα σημεία:

- Η ψυχική όμως καλλιέργεια ... με αδιάκοπη ατομική προσπάθεια.
- Με προσπάθεια ... προς τον ελεύθερο άνθρωπο.
- Και θα το πλησιάσει ... που κλείνει μέσα του.

.....και προσεγγίζουν τις πλατωνικές απόψεις στα ακόλουθα σημεία:

- σημαίνει ταύτην τὴν ἐνοῦσαν ἐκάστου δύναμιν ἐν τῇ ψυχῇ καὶ τὸ ὄργανον ᾧ καταμανθάνει ἕκαστος,
- σὺν ὅλῃ τῇ ψυχῇ ἐκ τοῦ γιγνομένου περιεκτέον εἶναι, ἕως ἂν εἰς τὸ ὄν καὶ τοῦ ὄντος τὸ φανότατον δυνατὴ γένηται ἀνασχέσθαι θεωμένη.

Όλες οι ομοιότητες (4) ανάμεσα στα δύο κείμενα

- 1. 1^η παράγραφος.** «Η παιδεία είναι ένα από τα πιο σπουδαία μέσα για την ατομική και τη συνολική προκοπή. Σκοπός της να υπηρετήσει και να κάμει καλύτερη τη ζωή του ανθρώπου.». Α. Δελμούζος

(Πρόλογος). Η διακειμενική επισκόπηση των δύο αποσπασμάτων φανερώνει τη μεταξύ τους αναλογία ως προς τις θέσεις των εκπροσώπων τους για την παιδεία. Ο σκοπός της παιδείας αναδεικνύεται βαθύτατα απελευθερωτικός και ηθοπλαστικός.

Η παιδεία είναι αναγκαία για την ψυχή και τον πολίτη: αφυπνίζει την ψυχή για να μάθει αυτό που ήδη γνωρίζει (από την πρότερη ζωή της στον υπερουράνιο τόπο), σύμφωνα με τον Πλάτωνα. Ήδη από τον 5ο αι. η παιδεία ως όρος της παιδαγωγικής δηλώνει τη γενική καλλιέργεια με ατομική και κοινωνική στόχευση. Η θεώρηση αυτή της παιδείας απηχείται γενικά στην πρώτη παράγραφο και πιο ειδικά στις επόμενες παραγράφους του κειμένου ενός σύγχρονου παιδαγωγού. «Παίδευση» είναι η πορεία προς την παιδεία.

2. 2^η παράγραφος. *«Γίνεται καλύτερη η ζωή του ανθρώπου όσο περισσότερο δουλεύεται η ψυχή του και όσο βαθύτερα ποτίζεται με την αγάπη και την καλοσύνη. Καλύτερη, στο βάθος, θα ειπεί πιο καλλιεργημένη, πιο ηθική και πιο ελεύθερη.»*. Α. Δελμούζος

Με τον μύθο του σπηλαίου παρουσιάζεται μια δυναμική εικόνα για την ισχυρή ικανότητα που έχει η φιλοσοφία να διαφωτίζει και να ελευθερώνει. Στην ίδια γραμμή σκέψης κινείται και η θέση τού Δελμούζου: η παιδεία προσδίδει ποιότητα στον εσωτερικό κόσμο τού ανθρώπου (*«Γίνεται καλύτερη η ζωή του ανθρώπου όσο περισσότερο δουλεύεται η ψυχή του και όσο βαθύτερα ποτίζεται με την αγάπη και την καλοσύνη»*). Αυτή η βελτίωση συνίσταται στην ηθικοποίησή του μέσα από την καλλιέργεια αξιών και αρχών που καθιστούν τον πεπαιδευμένο άνθρωπο υπόδειγμα κοινωνικής στάσης (*«Καλύτερη, στο βάθος, θα ειπεί πιο καλλιεργημένη, πιο ηθική και πιο ελεύθερη»*). Η γνώση του κόσμου, του ανθρώπου και της κοινωνίας, η χρήση της λογικής για τη ρύθμιση και καθοδήγηση της ζωής σε ατομικό και κοινωνικό επίπεδο, απεικονίζονται στο Σπήλαιο ως μια πορεία ανάβασης από το σκοτάδι και τα δεσμά της άγνοιας στο φως και την ελευθερία της γνώσης.

3. 3^η παράγραφος. *«Η ψυχική όμως καλλιέργεια και η ελευθερία δεν έρχονται έτοιμα απ' έξω, παρά είναι καρπός που ωριμάζει μέσα μας ολοένα και περισσότερο με αδιάκοπη ατομική προσπάθεια. Με προσπάθεια και δοκιμασία λυτρώνεται με τον καιρό το άτομο από το βάρος της ύλης και υψώνεται σκαλί το σκαλί προς τον ελεύθερο άνθρωπο.»*. Α. Δελμούζος

Στο πρωτότυπο κείμενο ο φιλόσοφος τονίζει ότι η γνώση και η επιστήμη γεννιούνται μέσα στον άνθρωπο· κατά συνέπεια, η διαδικασία απόκτησής τους, η παιδεία, είναι μια εσωτερική, ψυχική, διεργασία: η σταδιακή απομάκρυνση από το πρόσκαιρο γίνεσθαι (*έκ τού γιγνομένου*), και η θέαση του Αγαθού μέσα από μια ολιστική προσέγγισή του (*σύν ὅλη τῇ ψυχῇ*). Παρόμοια, και ο Α. Δελμούζος απορρίπτει την έξωθεν εμβολή τῆς πνευματικῆς καλλιέργειας, τονίζοντας τη σημασία τῆς ενεργοποίησης των εσωτερικῶν δυνάμεων τού ανθρώπου. Στην αλληγορία του σπηλαίου ο άνθρωπος που αρχίζει να στοχάζεται παρουσιάζεται σαν κάποιος που σπάει τα δεσμά τῆς συμμόρφωσης στην συνηθισμένη εμπειρία και στην παραδεδεγμένη γνώμη (*έκ τού γιγνομένου*), ενώ η πρόοδος τῆς απαλλαγῆς από τις πλανερές αντιλήψεις απεικονίζεται σαν ταξίδι από το σκοτάδι προς το φως.

Ομοίως και στο δοθέν απόσπασμα επισημαίνεται η σύνδεση τῆς παιδείας με την απελευθέρωση από τις δεσμεύσεις τού υλικού κόσμου (*«Με προσπάθεια και δοκιμασία λυτρώνεται με τον καιρό το άτομο από το βάρος τῆς ύλης και υψώνεται σκαλί το σκαλί προς τον ελεύθερο άνθρωπο»*). Στον μύθο του σπηλαίου, ειδικότερα, η αναφορά στην παιδεία έχει και γνωσιολογικό

περιεχόμενο: πώς μπορεί ο άνθρωπος να γνωρίσει την αλήθεια, και μάλιστα το αληθινά υπαρκτό;

- 4. 4^η παράγραφος.** «Στο ιδανικό αυτό μπορεί να πλησιάσει άλλος λιγότερο και άλλος περισσότερο, ανάλογα με τη δύναμή του. Και θα το πλησιάσει πάντα με τη δική του ιδιότυπη μορφή, τη μορφή που πηγάζει και ορίζεται από τα διαλεχτά και γόνιμα στοιχεία που κλείνει μέσα του. Όσο περισσότερο δουλεύει ο καθένας τα στοιχεία του αυτά, τόσο πιο πολύ υψώνεται στο ιδανικό εγώ του.». Α. Δελμούζος

Με τον μύθο του σπηλαίου παρουσιάζεται μια δυναμική εικόνα για την ισχυρή ικανότητα που έχει η φιλοσοφία να διαφωτίζει και να ελευθερώνει. Δεν πρόκειται για μια εξωτερική και επιφανειακή αποδέσμευση, αλλά για ουσιαστική, υπαρξιακή μεταστροφή, μια αλλαγή του όλου ανθρώπου και της σχέσης του με τον κόσμο (*Τούτου τοίνυν, ἦν δ' ἐγώ, αὐτοῦ τέχνη ἂν εἴη, τῆς περιγωγῆς*). Αυτό θα το πετύχει αφού πρώτα ανακαλύψει τη δύναμη της γνώσης και το ὄργανό της που υπάρχει εγγενώς στην ψυχή του, ώστε να την παράγει μέσα του. (*σημαίνει ταύτην τὴν ἐνοῦσαν ἐκάστου δύναμιν ἐν τῇ ψυχῇ καὶ τὸ ὄργανον ᾧ καταμανθάνει ἕκαστος*). Παρόμοια ο Αλ. Δελμούζος θεωρεί ότι η συστηματική παιδείυση του υποκειμένου με την αυτόβουλη ενεργοποίηση και καλλιέργεια των ἐμφυτων στοιχείων του θα του επιτρέψει «να υψωθεί στο ιδανικό εγώ του».